

УДК 631.173: 339.13

М. Г. Михайлов,

к. техн. н., докторант, ННЦ "Інститут аграрної економіки"

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ОЦІНКИ РОЗВИТКУ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

М. Myhailov,

candidate of engineering sciences, National Scientific Center "Institute of agrarian economy"

METHODICAL APPROACHES ARE TO FORMING OF ESTIMATION OF DEVELOPMENT OF MATERIAL AND TECHNICAL BASE OF AGRARIAN ENTERPRISES

Розкрито та обґрунтовано методичні підходи до оцінки розвитку матеріально-технічної бази аграрних підприємств. Основні засоби підприємства — це сукупність матеріально-речових цінностей, які функціонують у натуральній формі протягом тривалого періоду в сфері матеріального виробництва та невиробничій сфері. Розширене відтворення у сільськогосподарських підприємствах, економічна ефективність аграрного виробництва значною мірою визначаються рівнем сформованої матеріально-технічної бази, зокрема рівнем забезпеченості та якісним складом основних засобів виробництва, їх раціональним співвідношенням та ефективним використанням. Формування матеріально-технічної бази та її провідної ланки — основних виробничих засобів у відповідності з потребами виробництва — сприяє удосконаленню економічних взаємовідносин із фондоутворюючим комплексом та сферою виробничого обслуговування.

The methodical going is exposed and reasonable near the estimation of development of material and technical base of agrarian enterprises. The fixed assets of enterprise it totality materially — material values that function in a natural form during the protracted period in the sphere of material production and unproductive sphere. Extended recreation in agricultural enterprises, economic efficiency of agrarian production largely determined by the level of the formed material and technical base, in particular by the level of material well-being and quality composition of the fixed assets of production, them by rational correlation and effective use. Extended recreation in agricultural enterprises, economic efficiency of agrarian production largely determined by the level of the formed material and technical base, in particular by the level of material well-being and quality composition of the fixed assets of production, them by rational correlation and effective use.

Ключові слова: матеріально-технічна база, основні засоби, майно, технологічна відсталість, модернізація.

Key words: material and technical base, fixed assets, property, technological backwardness, modernisation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розширене відтворення у сільськогосподарських підприємствах, економічна ефективність аграрного виробництва значною мірою визначаються рівнем сформованої матеріально-технічної бази, зокрема рівнем забезпеченості та якісним складом основних засобів виробництва, їх раціональним співвідношенням та ефективним використанням. Формування матеріально-технічної бази та її провідної ланки — основних виробничих засобів у відповідності з потребами виробництва — сприяє удосконаленню економічних взаємовідносин із фондоутворюючим комплексом та сферою виробничого обслуговування.

Розширене відтворення матеріально-технічної бази в агропромисловому виробництві є органічною єдністю відтворення основної продуктивної сили — трудових ресурсів, а також матеріальної

основи виробничих процесів — засобів і предметів праці. Роль та значимість цих трьох найважливіших факторів відтворювального процесу — робочої сили, засобів та предметів праці — на різних історичних етапах неоднакова.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичною та методологічною основою дослідження матеріально-технічної бази аграрних підприємств є основні положення, викладені у роботах вітчизняних та зарубіжних фахівців, зокрема: Р. Барр [4], І. Бернар [5], І.Т. Балабанов [6], С.Л. Брю [2], М.І. Герун [14], В.М. Жук [14], Х. Зайдель [3], Жан-Клод Коллі [5], І.І. Лукінов [1], К.Р. Макконнелл [2], М.М. Могилова [14; 15], Г.М. Підлісецький [1, 14], П.Т. Саблук [1], Р. Темен [3] та ін.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — аналіз існуючих поглядів щодо методичних підходів оцінок розвитку матеріально-технічної бази аграрних підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах науково-технічної революції темпи і пропорції розширеного відтворення матеріально-технічної бази визначаються характером засобів виробництва, інтенсивністю їх використання. Незалежно від виробничих відносин засоби виробництва є обов'язковим натурально-речовим елементом матеріального виробництва, тобто загальною економічною категорією всіх суспільно-економічних формацій. Це положення стосується всіх організаційних форм ведення сільськогосподарського виробництва [1, с. 12].

У радянський період у наукових літературних джерелах з політичної економії країн "соціалістичного табору" у протилежність категорії "капітал" використовувалася категорія "фонди". В сучасній періодиці стосовно економічних процесів перехідного періоду одні економісти використовують категорію "капітал", інші — "основні засоби".

По Кемпбеллу Р. Макконнеллу і Стенлі А. Бру "капітал — це створені людиною ресурси, які використовуються для виробництва товарів та послуг безпосередньо для задоволення потреби людини, інвестиційні товари, засоби виробництва" [2]. Зайдель Х., Теммен Р. вважають, що капітал з точки зору підприємства видно з балансу підприємства, де в пасиві вказано походження свого та залученого [3].

Поняття капіталу в макроекономіці відноситься до речового капіталу (реального капіталу), тобто всі вироблені і які ще не надійшли в користування покупця товари. Як зазначає Райман Барр [4], сучасні дослідники відрізняють основний і оборотний капітал не по критерію стабільності, а по критерію технічної та економічної трансформації товару: основний капітал бере участь у декількох виробничих циклах, не трансформуючи своєї технічної структури; оборотний капітал приймає участь у виробничому циклі лише один раз.

Бернар Ів та Коллі Жан-Клод [5] вважають, що в основному капіталі реальні його елементи беруть участь у реальних виробничих циклах. Реальний капітал включає основні і оборотні засоби: перші використовуються у декількох циклах, другі — споживаються або трансформуються протягом одного циклу виробництва і споживання.

За останні роки опубліковано чимало наукових праць вчених економістів країн СНД, які також дають вичерпну трактовку категорії "капіталу" та інвестицій. Балабанов І.Т. [6] вважає, що капітал — це гроші, які пущені в оборот і приносять доходи, або капітал — це багатство, яке використовується для його власного збільшення. При цьому автор вважає, що марксове визначення капіталу як вартості, яка за рахунок експлуа-

тації робочої сили приносить додаткову вартість, базується на припущенні, що вартість праці завжди вища затрат на її придбання і не дає інструментарію для досліджень фінансових моделей сучасної економіки.

Значення базових показників інвестиційної привабливості та кредитоспроможності значною мірою визначаються вартістю основних засобів, яка буде врахована при їх розрахунку. В сучасній практиці операційної, інвестиційної діяльності та бухгалтерського обліку відповідно до методик оцінки застосовується ряд видів вартості основних засобів: первинна, переоцінена, залишкова (балансова), ринкова, справедлива тощо. При діагностиці інвестиційної привабливості та кредитоспроможності підприємств оцінку основних засобів слід здійснювати за ринковою вартістю об'єктів з використанням стандартів і методик експертної оцінки майна. Організаційні та методологічні засади експертної оцінки основних засобів, результатом якої є розрахунок їх ринкової вартості, визначені рядом нормативно-правових актів [7; 8; 9; 10; 11]. Принципові положення з оцінки основних засобів обґрунтовані Міжнародними стандартами оцінки та стандартами оцінки окремих незалежних професійних організацій оцінювачів [12; 13; 14]. Але вважаємо за необхідне конкретизувати методичні положення оцінки основних засобів сільськогосподарського призначення відповідно до специфіки галузі, особливостей таких об'єктів і їх ринку.

Кожен ринковий суб'єкт ринкової економіки повинен мати у своєму розпорядженні капітал: грошовий у вигляді банківських активів та цінних паперів; виробничий капітал у вигляді грошової оцінки нерухомості (будівлі, машини та обладнання, земля) і виробничих сировинних запасів; товарний капітал у вигляді сумарної грошової оцінки виробленої, але не реалізованої продукції.

У ринковій економіці відбувається становлення нової форми оцінки майна підприємства як капітальної вартості. Фінансові розрахунки підприємства перестають виступати формою обліку руху матеріальних ресурсів. Баланс підприємства стає лицем його благополуччя, показником зростання або зменшення грошового капіталу. При цьому всі цінні папери мають ринкову вартість, яка все більше визначається попитом та пропозицією, розвитком фондового ринку. Друга частина капітальної вартості — вартість машин, обладнання, будівель, споруд та земельних ділянок, — формується залежно від динаміки цін та методів оцінки майна підприємств, що приватизуються.

У сучасних економічних умовах показник відновної вартості основних засобів характеризує затрати на оновлення не в момент їх фактичного створення (початкова вартість), а на період їх оцінки. Облік основних засобів за відновною вартістю є базою для оцінки інвестиційного потенціалу підприємств, визначення майнових прав окремих осіб, відновлення твердої матеріальної забезпеченості грошової одиниці.

Як об'єкт оцінки основні засоби сільськогосподарського призначення залежно від їх виду відносять до нерухомого та рухомого сільськогосподарського майна, а також їх можна оцінювати в складі цілісного майнового комплексу (агробізнесу). До нерухомого майна у матеріальній формі відносять основні засоби, які є земельними поліпшення у вигляді меліоративних споруд, будівель і споруд (для утримання худоби та птиці, зберігання врожаю, сільськогосподарської техніки тощо), передавальних пристроїв. Основні засоби, що є рухомим майном у матеріальній формі, — це сільськогосподарська техніка (трактори, машини для обробітки ґрунту, внесення добрив, доїльні установки, інші види), транспортні засоби (вантажні, спеціальні та легкові автомобілі, причепа та напівпричепа тощо) й інші рухомі речі довгострокового використання. Основні засоби можна оцінювати в складі цілісних майнових комплексів та агробізнесу.

Матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств в частині основних засобів сформована в основному до початку 90-х років. Вона не відповідала технологічним вимогам ні в кількісному, ні в якісному відношеннях. Зростання у вартісному виразі обсягів основних засобів у 90-х роках відбувалося за рахунок підвищення цін на діючі і нові засоби праці практично без введення додаткових виробничих потужностей.

Проте поглиблення нееквівалентності обміну сільськогосподарської і промислової продукції викликало різкий спад інвестиційної активності, уповільнення оновлення основних засобів, зростання ступеня зносу, зниження технічного та технологічного рівнів виробництва.

За ринкових умов матеріально-технічна база агропромислового комплексу потребує наступальної інноваційної стратегії. Це пояснюється його донорською місією для всього народногосподарського комплексу протягом тривалого історичного періоду. Досягнутий рівень фондозабезпеченості сільського господарства значно нижчий науково обґрунтованих нормативів. У підприємствах агропромислового комплексу зберігаються також значні диспропорції в забезпеченості об'єктами соціальної інфраструктури.

Технічний та технологічний рівень розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства та її головної ланки — основних засобів виробництва, забезпечує збалансоване функціонування всіх ланок агропромислового комплексу, удосконалення взаємовідносин між ними, організацію чіткої взаємодії потужностей по нарощуванню виробництва продукції.

Економічні передумови зростання фондоозброєності сільськогосподарського виробництва в умовах науково-технічного прогресу досліджуються в цій статті з урахуванням росту цін на матеріально-технічні ресурси, еквівалентності обміну між інвестиційним та агропромисловим комплексами. З урахуванням динаміки цін на матері-

ально-технічні ресурси обґрунтовуються нормативи та прогноз основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення.

Важливе наукове і практичне значення мають також розробки, що стосуються формування ринку засобів виробництва, визначення їх вартості в умовах інфляції та формування нових господарських структур. По суті в умовах нерегульованого росту цін на матеріально-технічні ресурси фондоутворюючого комплексу показники собівартості та ціни виробництва, доходності і рентабельності підприємств перестають діяти як інструменти економічного аналізу, а амортизаційні відрахування не забезпечують достатні реноваційні джерела простого відтворення основних засобів.

Реформування відносин власності, структурні зміни в економіці аграрного сектору національної економіки, цінові зміни на продукцію промислових підприємств та основні засоби внутрігосподарського формування актуалізують проблему оцінки майна сільськогосподарських, обслуговуючих та переробних підприємств з метою створення реальних умов для їх відтворення.

Занижена чи завищена балансова вартість засобів виробництва не дає змоги об'єктивно оцінити ефективність виробництва, досягти еквівалентного товарообміну між галузями національної економіки, визначити ціну виробленої продукції, забезпечити достатню суму амортизаційного фонду для своєчасного відтворення зношених засобів праці.

Оцінка реальної вартості основних засобів дозволяє підприємствам достовірно оцінити виробничий потенціал, економічну ситуацію, реальну ціну виробництва, прибутковість галузей, визначити майнові права фізичних та юридичних осіб, забезпечити рівні умови при формуванні статутного фонду нових господарських формувань.

Основні засоби підприємства — це сукупність матеріально-речових цінностей, які функціонують у натуральній формі протягом тривалого періоду в сфері матеріального виробництва та невиробничій сфері. Вони відображаються у бухгалтерському обліку та балансі за фактичними витратами на придбання, доставку, монтаж чи спорудження, державну реєстрацію з урахуванням страхових платежів. Це — первинна (початкова) їх вартість.

Початкова вартість основних засобів змінюється у випадках добудови, дообладнання, реконструкції, капітального ремонту та часткової ліквідації об'єкта; виявлення в процесі інвентаризації основних засобів, не взятих на облік; уточнення вартості згідно з раніше проведеними індексаціями; експертної оцінки вартості майна; за рішенням органу приватизації при повній амортизації високоліквідного обладнання; в окремих випадках за дозволом Державної служби статистики України, якщо проіндексована вартість значно відхиляється від ринкової.

При реформуванні сільськогосподарських підприємств для визначення реального пайового фонду виникає об'єктивна потреба в уточненні залишкової вартості основних засобів. Така потреба зумовлена тим, що певна частина основних засобів не відповідає реальній вартості, оскільки індексація провадилась за усередненими індексами, а також через помилки в процесі індексації. Окремі види основних засобів повністю зношені, не мають залишкової вартості й не входять до складу пайового фонду.

Це зумовлює необхідність розгляду порядку і методів визначення: відновної вартості, зносу, залишкової вартості, початкової ціни майна підприємств або окремих інвентарних об'єктів; розміру статутного фонду та паїв структурних одиниць при викупі та передачі в оренду, створенні нових господарських формувань, спільних підприємств, акціонуванні, іноземному інвестуванні, реалізації фізичним та юридичним особам.

Статутний фонд новоутворених у результаті реформування підприємств, вартість майнових комплексів або окремих інвентарних об'єктів формуються за залишковою вартістю засобів виробництва з урахуванням ринкової кон'юнктури. Вони визначаються як у національній, так і у вільно конвертованій валюті. У разі потреби роблять перерахунок вартості майна у вільно конвертовану валюту за курсом Національного банку України на дату визначення вартості майна.

Переоцінці підлягає все наявне у підприємстві майно, що перебуває на балансі, незалежно від часу введення в експлуатацію, технічного і фізичного стану. За даними відповідних бухгалтерських рахунків, матеріалів інвентаризації, інвентарних карток та інших реєстрів визначають балансову вартість будівель і споруд, машин та обладнання, транспортних засобів, виробничого і сільськогосподарського інвентаря, обчислювальної техніки, вимірювальних та регулюючих приладів, робочої і продуктивної худоби, багаторічних насаджень та інших активів.

Майнові комплекси, до складу яких входять різні за призначенням засоби праці для виробництва певного виду продукції чи послуг (тваринницькі приміщення, кормоцехи, зерноочисні споруди, ремонтні майстерні, інші матеріальні цінності), оцінюють за підсумком вартості інвентарних об'єктів: будівель, споруд, машин, обладнання.

Фактичний стан засобів виробництва, які знаходяться в оренді, визначає орендодавач. Якщо за час оренди орендар робив капітальні вкладення для поліпшення технічних характеристик чи розширення об'єктів (модернізація будівель і споруд, придбання машин і обладнання), то їх фактичний стан оцінюють відповідно до нових якостей з урахуванням здійснених інвестицій.

Засоби виробництва, непридатні для експлуатації та реставрації, оцінці не підлягають і списуються, а матеріальні цінності після ліквідації

об'єктів оприбутковуються. Фактичний стан замортизованих, але придатних для використання об'єктів визначає спеціально створена комісія з числа керівників виробничих підрозділів та провідних спеціалістів із залученням представників, що здійснюють нагляд за технікою безпеки та охороною праці.

Відновну, залишкову вартість та суму зносу основних засобів відображають в інвентарних картках обліку на рахунку 01 "Основні засоби". При реформуванні аграрних підприємств та їх реструктуризації у виробничі кооперативи, приватно-орендні та інші господарські формування для визначення майнового паю та його структури оцінку майна здійснювали по кожному інвентарному об'єкту.

Процес експертної оцінки розпочинається із загального огляду та огляду місця розташування об'єктів господарства. Після цього провадиться опис цих об'єктів та визначення їх особливостей для можливих варіантів використання. Розгляд найбільш оптимального варіанту провадиться, як з точки зору "умовно вакантного" стану земельної ділянки, так і з врахуванням можливих варіантів покращання характеристик існуючого на ділянці об'єкта.

Проводиться визначення вартості кожного об'єкта, зокрема, та господарського комплексу в цілому, з урахуванням усіх факторів, що безпосередньо та суттєво діють як на ринок нерухомості в цілому, так і на цінність об'єкта, що розглядається та оцінюється.

Завершальний етап процесу експертної оцінки здійснюється після порівняння оцінок, отриманих на основі розрахунків, та їх зведення до єдиної вартості об'єкта. При зведенні розрахунків враховуються всі переваги та недоліки кожного з використаних методів.

Вартість об'єкта оцінки замортизованих, але придатних для використання — реальна ціна, за яку він може бути проданий на відкритому конкурентному ринку при наявності всіх складових чесної угоди та при відсутності нетипових умов оплати з урахуванням того, що термін реалізації об'єкту повинен бути розумно довгим.

На сучасному етапі розвитку економіки України процес визначення вартості основних засобів в аграрному секторі є складним і проблематичним. Значною мірою це обумовлено відсутністю ринку нерухомості у сільськогосподарських підприємствах.

При визначенні вартості об'єктів використовуються три основні методи оцінки:

- метод затрат;
- метод оцінки за доходом;
- метод порівняння з аналогами продажу.

Кожний з наведених методів обумовлює різні вартісні характеристики оцінюваних об'єктів. Подальший порівняльний аналіз дозволяє визначити недоліки та переваги кожного з цих методів і встановити остаточну вартість об'єкта.

Оцінка об'єктів нерухомості методом витрат зумовлюється поведінкою раціонального покупця, який заплатить за об'єкт не більше мінімальної суми, необхідної для його будівництва, та типового продавця, який ставить за мету повернути витрачені на будівництво кошти. Метод витрат ґрунтується на тому, що вартість об'єкта оцінки не перевищує витрат на заміну його новим у діючих цінах на період оцінки за вирахуванням фактичного фізичного зносу.

Використовувати метод оцінки вартості майна за доходом доцільно при оцінці ефективності управління підприємством, розробці стратегічного плану економічного розвитку, емісії цінних паперів, визначенні ціни купівлі-продажу функціонуючого підприємства, обґрунтуванні інвестицій, розрахунку прийнятної ціни купівлі підприємства з метою включення його в інвестиційний проект. Метод оцінки за доходом застосовується переважно у випадках прийняття та реалізації інвестиційних рішень, оцінці ефективності функціонування підприємства та розробки стратегічних планів його розвитку.

Метод порівняння аналогами продажу ґрунтується на аналізі даних про фактичний продаж об'єктів, аналогічних об'єкту оцінки. Названий метод виходить з умови, що покупець не заплатить за об'єкт більшу суму, ніж вартість відомого йому аналогічного об'єкта.

При використанні цього методу вивчають ринок нерухомості, машин та обладнання, продуктивної та робочої худоби, систематизують інформацію про реалізовані угоди та пропозиції щодо продажу. Із всієї інформації відбираються дані щодо найбільш подібних об'єктів за такими критеріями: схожість характеристик об'єктів, ціна пропозицій, ціна продажу, дати укладання угод або пропозицій про продаж, місце розташування.

Оцінюваний об'єкт порівнюють з аналогом за площею приміщення, будівельною площею, об'ємом приміщення, його віддаленістю від центру населеного пункту, адміністративного центру, основних транспортних магістралей, ринків збуту та підприємств по переробці продукції, наявності шляхів з твердим покриттям.

Вважаємо, що розрахунки річного приросту вартості основних засобів коректніше здійснювати за приведеною вартістю основних засобів на початок і кінець звітного періоду, а не на основі показників вартості основних засобів поточного та попереднього періоду на основі розробленої методики в Національному науковому центрі "Інститут аграрної економіки". Відсоткове збільшення чи зменшення вартості основних засобів за аналізований період є сумою річних приростів приведеної (порівнянної) вартості основних засобів. Наведена порівнянна вартість основних засобів на початок періоду визначається шляхом її коригування на рівень недооцінки основних засобів від базового періоду. Наведена порівнянна вартість основних засобів, що надійшли, є відкоригованою фактичною вартістю на рівень зростан-

ня цін на основні засоби в поточному періоді. Наведена порівнянна вартість основних засобів, що вибули, розраховується коригуванням фактичної величини на рівень недооцінки основних засобів від базового періоду. Наведена порівнянна вартість основних засобів на кінець періоду визначається балансовим методом як сума приведеної вартості основних засобів на початок періоду і основних засобів, що надійшли, за вирахуванням наведеної вартості основних засобів, що вибули [15]. За показниками наведеної вартості розраховуються приріст, рівень надходження і вибуття основних засобів.

$$ПВ_{кп} = V_{пч \times I_n} + V_n / I_c - V_{в \times I_n},$$

де $ПВ_{кп}$ — наведена вартість основних засобів на кінець періоду;

$V_{пч}$ — вартість основних засобів на початок періоду;

V_n — вартість основних засобів, що надійшли в звітному періоді;

$V_{в}$ — вартість основних засобів, що вибули в звітному періоді;

I_n — накопичений індекс недооцінки основних засобів від базового періоду (за базовий період приймається певний рік у залежності від сутності аналізу);

I_c — річний індекс цін на основні засоби.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Потреби сьогодення, світовий і вітчизняний досвід оціночної діяльності свідчать про потребу удосконалення інституціонального, організаційного та методологічного забезпечення оцінки майна в Україні. Поступальний розвиток вітчизняного інституту оцінки має супроводжуватися трансформацією його архітектоники, де головною складовою будуть норми і правила оцінки та оціночної діяльності, розроблені саморегульованими професійними об'єднаннями фахівців цієї галузі, діяльність яких спрямована на розвиток професії і створення умов для розвитку економіки країни.

Відпрацьовані в такий спосіб методичні підходи та методики оцінки мають стати основою для визначення вартості матеріально-технічної бази сільського господарства, яка б сприяла об'єктивній діагностиці інвестиційної привабливості аграрних підприємств для прийняття рішень інвесторами, реальній оцінці кредитоспроможності з метою активізації кредитування сільськогосподарських виробників, удосконаленню орендних відносин, забезпечувала інформаційне підґрунтя для прийняття управлінських рішень керівниками сільськогосподарських підприємств і державними органами влади щодо забезпечення відтворення у сільськогосподарському виробництві як необхідної умови економічного зростання.

Література:

1. Формування ринків матеріальних ресурсів АПК / За ред. Г.М. Підлісецького. — К.: Інститут аграрної економіки, 2001. — 428 с.

2. Макконнэлл К.Р. Экономика: принципы, проблемы и политика / К.Р. Макконнэлл, С.Л. Брю; [пер. с 13-го англ. изд.]. — М.: ИНФРА-М, 1999. — 974 с.

3. Зайдель Х., Темен Р. Основы учения об экономике / Пер. с нем. — М.: Дело ЛТД, 1994. — 399 с.

4. Барр Р. Политическая экономия / Пер. с фр. — В 2 т. — М.: Международные отношения, 1995. — Т. 1. — 608 с.

5. Бернар Ив, Колли Жан-Клод. Толковый экономический и финансовый словарь / Пер. с фр. — В 2 т. — М.: Международные отношения, 1994. — Т. 1. — 784 с.

6. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом? — М.: Финансы и статистика, 1995. — 384 с.

7. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 р. № 2658-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>

8. Про затвердження Національного стандарту № 1 "Загальні засади оцінки майна і майнових прав": Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

9. Про затвердження Національного стандарту № 2 "Оцінка нерухомого майна": Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2004 р. № 1442 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

10. Про затвердження Національного стандарту № 3 "Оцінка цілісних майнових комплексів": Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2004 р. № 1655 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

11. Про затвердження Методики товарознавчої експертизи та оцінки колісних транспортних засобів: Наказ Міністерства юстиції України, Фонду державного майна України від 24.11.2003 р. № 142/5/2092 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

12. Міжнародні стандарти оцінки. Восьме видання. 2008 / Пер. з англ. С.О. Пузенка. — К.: АртЕк, 2008. — 432 с.

13. Стандарты оценки RICS / Пер. с англ. — М.: Альпина Паблишерз, 2011. — 188 с.

14. Стандарты з оцінки та оціночної діяльності в агропромисловому комплексі України / [Підлісецький Г.М., Лісняк В.Г., Жук В.М., Могилова М.М. та ін.]. — К.: ВГО "ВСЕО", 2012. — 240 с.

15. Могилова М.М. Основні засоби сільськогосподарських підприємств: стан, оцінка, відтворення: монографія / М.М. Могилова. — К.: ННЦ "ІАЕ", 2016. — 404 с.

References:

1. Pidlisets'kyj, H. M. (2001), Formuvannia rynkiv material'nykh resursiv APK [Forming of markets of material resources in agriculture], Instytut ahrarnoi ekonomiky, Kyiv, Ukraine.

2. Makkonnell, K.R. and Briu, S.L. (1999), Ekonomyky: pryntsypy, problemy y polytyka [Economy: principles, problems and politics], YNFRA, Moscow, Russia.

3. Zajdel', Kh. and Temen, R. (1994), Osnovy ucheniya ob ekonomyke [Bases of studies about an economy], Delo LTD, Moscow, Russia.

4. Barr, R. (1995), Polytycheskaia ekonomyia [Political economy], Mezhdunarodnye otnosheniya, Moscow, Russia.

5. Bernar, Yv. and Kolly, Zh.-K. (1994), Tolkovyj ekonomycheskyj y fynansovyj slovar' [Explanatory economic and financial dictionary], Mezhdunarodnye otnosheniya, Moscow, Russia.

6. Balabanov, Y.T. (1995), Osnovy fynansovoho menezhmenta. Kak upravliat' kapytalom? [Bases of financial management. How to manage a capital?], Fynansy y statystyka, Moscow, Russia.

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), Law of Ukraine "On the assessment of property, property rights and professional valuation activities in Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2658-14> (Accessed 10 Jan 2017).

8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2003), Resolution "On approval of the National Standard number 1 "General principles of property valuation and property rights", available at: <http://www.rada.gov.ua> (Accessed 10 Jan 2017).

9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2003), Resolution "On approval of the National Standard number 2, "Assessment of real property", available at: <http://www.rada.gov.ua> (Accessed 10 Jan 2017).

10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2004), Resolution "On approval of the National Standard number 3 "Evaluation of integral property complexes", available at: <http://www.rada.gov.ua> (Accessed 10 Jan 2017).

11. Ministry of Justice of Ukraine and State Property Fund of Ukraine (2003), Order "On approval of the Methodology commodity expertise and evaluation of wheeled vehicles", available at: <http://www.rada.gov.ua> (Accessed 10 Jan 2017).

12. Puzenko, S. O. (2008), Mizhнародni standarty otsinky [International Valuation Standards], ArtEk, Kyiv, Ukraine.

13. Al'pyna Pablysherz (2011), Standarty otsenky RICS [RICS Valuation Standards], Al'pyna Pablysherz, Moscow, Russia.

14. Pidlisets'kyj, H.M. Lisniak, V.H. Zhuk, V.M. and Mohylova, M. M. (2012), Standarty z otsinky ta otsinочноi diial'nosti v ahropromyslovomu kompleksi Ukrainy [Standards are from an estimation and evaluation activity in the agroindustrial complex of Ukraine], VHO "VSEO", Kyiv, Ukraine.

15. Mohylova, M.M. (2016), Osnovni zasoby sil'skohospodars'kykh pidpriemstvi: stan, otsinka, vidtvorennya: monohrafiia [Fixed assets of agricultural enterprise: the state, estimation, recreation: monograph], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 12.01.2017 р.